

Alvorlige hendelser i barnehager og utdanningsinstitusjoner

Veiledning i beredskapsplanlegging

Veiledning i beredskapsplanlegging for barnehager og utdanningsinstitusjoner

Veilederen er overordnet, men har lenker til maler, sjekklister, tips og annen informasjon som gir praktiske råd i sikkerhetsarbeidet. Dette vil også gi veiledning i effektiv forebygging.

Formål

Formålet med veiledningen er å informere om ansvaret og styrke kunnskapen og bevisstheten om betydningen av gode og oppdaterte beredskapsplaner, for å legge til rette for en robust beredskap. Den er et hjelpemiddel for kommuner, barnehager, skoler, fagskoler og høyere utdanningsinstitusjoner som trenger å forbedre sine beredskapsplaner og sørge for at planene omfatter alvorlige hendelser. I veiledningen defineres en alvorlig hendelse som en tilsiktet hendelse der våpen eller annen form for vold brukes eller trues med å tas i bruk. Alvorlige hendelser vil være ulike for barnehager og utdanningsinstitusjoner, og institusjonene må derfor selv kartlegge egne risikosituasjoner. Veiledningen skal også styrke forståelsen for roller og ansvar i det forebyggende arbeidet for å hindre alvorlige hendelser.

Målgrupper

- Alle ledere og eiere i offentlige og private barnehager, skoler, fagskoler og høyere utdanningsinstitusjoner.
- Kommunene som ansvarlige for det overordnede lokale beredskapsarbeidet.
- Fylkeskommunene og politiet.

I arbeid med beredskapsplanlegging påligger det ikke krav til virksomhetsleder ved folkehøyskoler, fagskoler, private høyskoler og studentsamskipnader. For disse virksomhetene må virksomhetsleders ansvar i denne veilederen ses på som en anbefaling.

Forebygging

Forebygging er tiltak for å redusere sannsynligheten for at uønskede hendelser skal inntreffe, og tiltak som reduserer konsekvensene av de uønskede hendelsene.

Barnehager og utdanningsinstitusjoner har allerede en rekke krav som viser til det ansvaret sektoren har for å forebygge uønskede hendelser og for å sikre at alle er trygge. Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler omhandler bl.a. «sikkerhet og helsemessig beredskap»:

- Virksomheten skal planlegge og drives slik at skader og ulykker forebygges.
- Virksomheten skal ha rutiner og utstyr for håndtering av ulykkes- og faresituasjoner.
- Rutinene og sikkerhetsutstyret skal være kjent for alle, også for barn og elever.

Politiets oppgave er å forebygge og bekjempe kriminalitet og beskytte personer, eiendom og all lovlig virksomhet. Trusler om eller bruk av skytevåpen mot barn, unge og ansatte i en barnehage eller utdanningsinstitusjon er alvorlig kriminalitet, og det er derfor en oppgave for politiet å forebygge og bekjempe slik kriminalitet.

Målgruppen barn og unge har førsteprioritet i kriminalitetsforebyggende arbeid. Tidlig involvering er et sentralt grunnprinsipp i all forebygging. Det er viktig å finne gode løsninger som kan stanse en kriminell løpebane på et tidlig stadium. Kommunenes relevante etater innen utdanning, helse, barnevern og politi må samordne seg for å finne gode løsninger for hvert barn og hver ungdom det kommer inn bekymringsmelding for.

Ledere i alle barnehager, skoler, fagskoler og høyere utdanningsinstitusjoner har en viktig rolle i planlegging og koordinering for å forebygge alvorlige hendelser. Veiledninger for barnehager og utdanningsinstitusjoner gir råd i forebyggingsarbeidet. Viktige momenter er omsorg og årvåkenhet overfor personer som er opptatt av vold, terrorisme og drap. Det må settes inn spesifikke tiltak for barn og unge som har vært utsatt for vold, overgrep, og/eller omsorgssvikt i hjemmet, og barn og unge som blir holdt utenfor og ekskludert fra det sosiale fellesskapet.

Se lenker til informasjon om forebygging og krisehåndtering på nettsidene www.udir.no og www.politiet.no.

Alvorlighetsgraden i trusler og vold gir ulike behov for tiltak. Det er viktig at alle trusler, også vage trusler og rykter, tidlig tas på alvor. Tiltak må ikke preges av panikk, men institusjonen bør raskt ta kontakt med politiet, som har kunnskap og er rustet til å vurdere trusselsituasjonen.

Ved akutt mistanke, funn av mistenkelige gjenstander eller trusler om ekstraordinære hendelser som skoleskyting og annen pågående vold, må politiet varsles umiddelbart på telefonnummer 112.

Lokalt politi kan nås på telefonnummer 02800.

Politiet har et eget veiledningsprogram om forebygging av alvorlige hendelser. Virksomhetene kan ta kontakt med lokalt politi for å avtale møte mellom politiet og virksomhetens ledelse for å få bistand i det forebyggende arbeidet.

Beredskap

Beredskapsplanlegging er å være forberedt på kritiske situasjoner og fremme et trygt miljø. Beredskapsarbeid er å ivareta både forebygging, begrensnig og håndtering.

Kommunen har et grunnleggende ansvar for å ivareta sikkerhet og trygghet for befolkningen. Kommunene er det lokale fundamentet i vår nasjonale beredskap, og derfor bærebjelker i det norske beredskapsarbeidet, med en særlig rolle i forebygging, beredskaps- og krisehåndtering. Kommunen har plikt til å vurdere risiko og sørge for god beredskap. Kommunen skal påse at relevante offentlige og private aktører blir invitert med i arbeidet med utarbeidelse av risiko- og sårbarhetsanalysen. Kommunen må ha planer for og øvelser på håndtering av kritiske situasjoner.

Bestemmelsene om kommunal beredskapsplikt erstatter ikke, men kompletterer beredskapsplikter som følger av andre sektorregelverk i kommunen, for institusjoner som er geografisk plassert i kommunen.

Et vesentlig tiltak i kommunal beredskapsplikt er gjennomføring av helhetlige risiko- og sårbarhetsanalyser (ROS).

En alvorlig hendelse, for eksempel skoleskyting, brann, gisselsituasjon eller annen pågående vold, vil definitivt være en hendelse som bør inngå i en helhetlig ROS-analyse. Slike hendelser kan få store og alvorlige konsekvenser for kommunen og befolkningen, og det er viktig på forhånd å ha forberedt tiltak for å kunne håndtere slike hendelser.

Med hjemmel i sivilbeskyttelsesloven plikter kommunene å kartlegge hvilke uønskede hendelser som kan inntreffe, vurdere sannsynligheten for at dette kan skje, og hvordan det kan påvirke kommunen og innbyggerne. Kommunen skal derfor sørge for en oppdatert helhetlig

risiko- og sårbarhetsanalyse, overordnede beredskapsplaner og øvelser hvert annet år.

Det er presisert i rundskriv I-6/2015 at virksomhetene i henhold til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. skal kartlegge egne risikosituasjoner ved en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse. Det er videre krav til at barnehagene og utdanningsinstitusjonene, ved leder av virksomheten, skal vurdere risiko for alvorlige tilsiktede hendelser, og planlegge beredskap ved virksomheten i henhold til risikobildet. Øvelser i barnehagene og i grunnskolen må gjennomføres på en måte som ivaretar institusjonens behov for å være forberedt på en alvorlig hendelse, men uten å virke skremmende på barna og elevene. Det må generelt være en alderstilpasset tilnærming til hvordan barnehagebarn, elever og studenter blir gjort kjent med beredskapen for alvorlige hendelser.

Beredskapsplanene skal bygge på fire grunnleggende prinsipper i planleggingen:

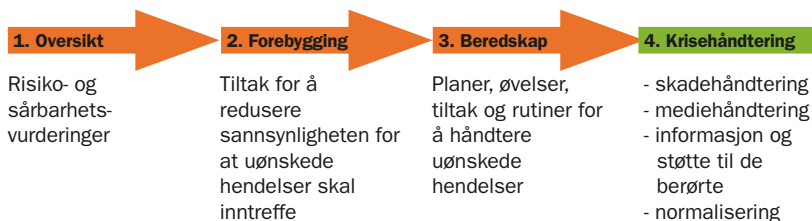
Ansvarsprinsippet: Den som har et ansvar i en normalsituasjon, har også dette ansvaret i tilfelle ekstraordinære hendelser.

Likhetsprinsippet: Den organisasjonen som skal håndtere en krise, er mest mulig lik den daglige organisasjonen..

Nærhetsprinsippet: Kriser skal håndteres på lavest mulig nivå.

Samvirkeprinsippet: Beredskapsplanene skal lages i samarbeid med alle relevante etater i kommunen og lokalt politi.

Sammenhengen i sikkerhetsarbeidet kan illustreres slik:

Ansvar

Ansvaret for å forbygge alvorlige hendelser og sørge for god beredskap i barnehager og alle utdanningsinstitusjoner, er delt mellom kommunen, virksomhetsledelsen og nødetatene. Gode løsninger krever høy grad av samhandling i forebyggings- og beredskapsarbeidet.

Kommunene

skal sikre helhetlig og systematisk samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeid i kommunen.

Kommunen skal ivareta befolkningens sikkerhet og trygghet, jf. sivilbeskyttelsesloven og forskrift om kommunal beredskapsplikt. Kommunen skal jobbe systematisk og helhetlig med samfunnssikkerhetsarbeidet på tvers av sektorer i kommunen, med sikte på å redusere risiko for tap av liv eller skade på helse, miljø og materielle verdier.

Plikten omfatter kommunen som myndighet innenfor sitt geografiske område, som virksomhet og som pådriver overfor andre aktører, både offentlige og private.

Virksomhetsledelsen ved barnehager og utdanningsinstitusjoner

plikter å vurdere risiko og planlegge beredskap. For barnehager og skoler gjelder folkehelselovens forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. og rundskriv I-6/2015 fra Helse og omsorgsdepartementet. Videre pålegger Kunnskapsdepartementet statlige universiteter og høyskoler å arbeide med samfunnssikkerhet og beredskap.

Nødetatene

har en plikt til å ha tilstrekkelig beredskap for å respondere raskt og ta ansvar for å håndtere alle former for trusler og hendelser, og til å samarbeide på tvers av sektorer for å forebygge alvorlige hendelser. jf. politiloven, folkehelseloven og brannvernloven

Ansvarsfordeling

Virksomhetsledelsen¹ (styret, styrer/rektor/direktør) skal

- sørge for at alle ansatte er sikkerhetsbevisste, har kunnskap om risikosituasjoner og har fått opplæring i interne sikkerhetsprosedyrer.
- sørge for at virksomheten har kompetent personell som ivaretar, følger opp og melder fra om bekymringer.
- etablere rutiner for samarbeid på tvers av fagmiljøer og etater når det gjelder forebyggende tiltak.
- kartlegge egne risikosituasjoner (fysiske og psykososiale forhold) der ansatte, barn, elever og studenter kan eksponeres for fare.
- gjennomgå og analysere funn fra kartlegginger og vurdere behov for sikkerhetstiltak.
- utarbeide beredskapsplaner i samarbeid med kommunen og nødetatene, som beskriver hvordan ledelsen og de ansatte skal håndtere ulike alvorlige hendelser i det omfanget som risiko- og sårbarhetsvurderingen gir grunnlag for.
- samarbeide med lokalt politi for å styrke beredskapen og sikkerheten ved den enkelte barnehagen og utdanningsinstitusjonen.
- gjennomføre regelmessige øvelser av beredskapsplanene med ansatte i virksomheten. Planene skal gjennomgå og revideres årlig og ellers ved behov. Det må være en alderstilpasset tilnærming til hvordan barnehagebarn, elever og studenter blir gjort kjent med hvordan de skal forholde seg ved ulike trusselsituasjoner.

---

1 Det påligger ikke krav til folkehøyskoler, fagskoler, private høyskoler og studentsamskipnader. For disse virksomhetene må virksomhetsleders ansvar ses på som en anbefaling.

- påse at rutiner for beredskaps- og sikkerhetsarbeidet inngår i virksomhetens internkontrollsystem (jf. §4 i forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv.)
- sørge for at det er utarbeidet en plan for krisekommunikasjon med pårørende, ansatte og media.

Kommunen

- har det overordnede ansvaret for beredskapsarbeidet i kommunen.
- skal bistå barnehager og utdanningsinstitusjoner i beredskapsarbeidet.
- skal koordinere og samkjøre øvelser internt i kommunen og mot nødetatene.
- skal gjennomføre tilsyn med virksomhetene i kommunen (offentlige og private utdanningsinstitusjoner og barnehager) for å sikre at beredskapsarbeidet er i tråd med forskrift om miljørettet helsevern i skole og barnehager m.v.
- skal samarbeide med lokalt politi for å styrke beredskapen og sikkerheten ved den enkelte barnehage, skole og utdanningsinstitusjon. Kommunen skal ved behov søke bistand og råd fra lokalt politi.
- har fagkompetanse og rutiner for å ivareta personer som trenger hjelp og oppfølging.
- skal ha et etablert kriseteam som trår i kraft ved alvorlige hendelser.
- skal ha en plan for krisekommunikasjon med befolkningen, media og egne ansatte

Nødetatene

Politiet skal

- respondere raskt og ta ansvar for å håndtere trusler og hendelser.
- beskytte og sikre personer og objekter.
- etterforske trusler og hendelser.
- bistå den enkelte institusjon med råd og forslag til hvordan beredskapsplanene for akutte situasjoner skal utformes med hensyn til varsling, evakuering osv.
- gi råd om forebygging av kriminalitet og tiltak for å forebygge alvorlige, uønskede hendelser.
- ha et forebyggingsprogram om alvorlige hendelser tilpasset barnehager og utdanningsinstitusjoner.

Brannetaten skal

- respondere raskt ved hendelser.
- være kjent med barnehagene og utdanningsinstitusjonene i kommunen, kjenne lokaliteter og beliggenhet.
- gi råd og være tilgjengelig ved øvelser.

Lokale helsemyndigheter skal

- respondere raskt ved hendelser.
- være en del av kommunens støtte- og beredskapsteam.
- ha kompetent personell og rutiner for å ivareta sårbare personer.
- delta i kommunens beredskapsplanlegging og i arbeidet med å forebygge uønskede hendelser.

Oppfølging av beredskapsarbeidet

Politidirektoratet og Utdanningsdirektoratet har laget denne veiledningen i fellesskap med det mål å forsterke innsatsen for å forebygge alvorlige hendelser ved landets barnehager, skoler og høyere utdanningsinstitusjoner. Det er lagt til grunn at arbeidet ikke bare skal omhandle beredskapsplaner og krisehåndtering hvis farlige og uønskede hendelser oppstår, men at det skal lages helhetlige planer hvor beredskap inngår i den forebyggende innsatsen mot alvorlige hendelser.

Direktoratene legger til rette for utvikling av samarbeidsrutiner for beredskap mot alvorlige hendelser, og forebyggende tiltak mellom institusjonene, kommunen og det lokale politiet.

Utdanningsdirektoratet følger opp utdanningssektoren ved oppdatering og utvikling av veiledningsmateriellet på hjemmesidene.

Et eksempel på innhold i en beredskapsplan

- Beskrivelse av aktuelle scenarioer der planen kommer til anvendelse.
- Oversikt over kriseledelsen med ansvars- og rolleavklaringer for kriseledelse, krise- og kommunikasjonsstab og koordinering mellom disse.
- Beskrivelse av etablering av krisestab, etablering av eventuelt beredskapssted, alternative beredskapssteder og nivåer for etablering.
- Varslingsliste med telefonnummer for kriseledelse og andre viktige aktører.
- Beskrivelse av kriseledelsens og enkeltmedlemmenes oppgaver.
- Beskrivelse av støttefunksjoner, som for eksempel HR/personal, IKT, sikkerhet, forpleining, økonomi.
- Beskrivelse av rutiner for informasjons- og mediehandtering, samt rutiner for håndtering av berørte.

Planen må tilpasses virksomheten, bør øves årlig og vedlikeholdes fortløpende. Det kan være fullskalaøvelser eller diskusjonsøvelser. Det må generelt være en alderstilpasset tilnærming til hvordan barnehagebarn, elever og studenter blir gjort kjent med beredskapen for alvorlige hendelser.

Vedlegg til beredskapsplanen

Tiltakskort, sjekklister, instruksjer:

Dette er en samling av mindre beredskapsplaner som beskriver hvordan virksomheten skal håndtere ulike enkeltsituasjoner. Det anbefales at virksomheten beskriver den umiddelbare håndteringen, tiltak for de etterfølgende dagene og tiltak for mer langsiktig oppfølging.

Se mer informasjon om beredskapsplaner på www.udir.no

Varslingssystemer og sikring

Vi anbefaler at virksomhetene etablerer varslingssystemer og egne sikringsplaner. Behov og omfang vil variere.

Relevante dokumenter

- Utdanningsdirektoratets veiledninger for beredskap og krisehåndtering: www.udir.no/beredskap
- Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap sine beskrivelser av ROS-analyser og beredskapssystemer: www.dsb.no
- Handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme: <https://www.regjeringen.no/no/sub/radikaliseringsveileder/id2398051/>
- Justis- og beredskapsdepartementets «Instruks for departementenes arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap, Justis- og beredskapsdepartementets samordningsrolle, tilsynsfunksjon og sentral krisehåndtering»: <http://www.lovdatabank.no/cgi-wift/ldles?ltdoc=/for/ff-20120615-0535.html>

- Kunnskapsdepartementets «Styringsdokument for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap i kunnskapssektoren»
<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/KD/Vedlegg/StyringsdokumentHele.pdf>
- Veileder fra Helsedirektoratet til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler: *<http://www.helsedirektoratet.no/publikasjoner/veileder-til-forskrift-om-miljorettet-helsevern-i-barnehager-og-skoler-mv/Sider/default.aspx>*
- Miljø og helse i barnehagen (IS-2072): *<https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/419/Miljo-og-helse-i-barnehagen-Veileder-til-forskrift-om-milj%C3%B8rettet-helsevern-i-barnehager-og-skoler-IS-2072.pdf>*
- Miljø og helse i skolen (IS-2073): *<https://helsedirektoratet.no/Lists/Publikasjoner/Attachments/418/Miljo-og-helse-i-skolen-Veileder-til-forskrift-om-miljorettet-helsevern-i-barnehager-og-skoler-IS-2073.pdf>*
- Veileder i terrorsikring, utgitt av Nasjonale sikkerhetsmyndigheter (NSM), Politidirektoratet (POD) og Politiets sikkerhetstjeneste (PST): *https://www.nsm.stat.no/globalassets/dokumenter/veiledninger/veileder_terrorikring_2015_enkelts_final.pdf*

Lovhenvisninger

Lov om Politiet

- § 1 annet ledd. Om politiets plikter:
www.lovdato.no/all/hl-19950804-053.html#1
- § 2 punkt 2. Om forebyggelse:
www.lovdato.no/all/hl-19950804-053.html#2
- § 2 punkt 5. Om å yte andre offentlige myndigheter
- § 2 punkt 6. Om forebyggende, håndhevende og hjelpende virksomhet.

Avvergelsesplikt

- § 139. Straffeloven

Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret

- § 1. Formål: <http://www.lovdato.no/all/hl-20100625-045.html#1>
- § 14. Om kommunal beredskapsplikt:
<http://www.lovdato.no/all/hl-20100625-045.html#14>
- § 15. Om kommunal beredskapsplan:
<http://www.lovdato.no/all/hl-20100625-045.html#15>

Forskrift om kommunal beredskapsplikt

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven)

- § 3-1. Oppgaver og hensyn i planlegging etter loven. Se a), f) og h): <http://www.lovdato.no/all/tl-20080627-071-006.html#3-1>

Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova)

- § 9a-4. Systematisk arbeid for å fremje helsa, miljø og tryggleik for elevane (internkontroll): <http://www.lovdatab.no/all/hl-19980717-061.html#9a-4>

Lov om barnehager (barnehageloven)

- § 7. Barnehageeierens ansvar

Lov om folkehelsearbeid (folkehelseloven)

- Kapittel 3. Miljørettet helsevern

Forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler

- § 4. Ansvar. Internkontroll

- § 14. Sikkerhet og helsemessig beredskap

KUNNSKAPSDEPARTEMENTET

JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET

Denne veilederen er et elektronisk dokument og vil videreutvikles og revideres på nettsidene www.udir.no og www.politiet.no.

Veilederen kan ikke bestilles som ordinært opptrykk, men lastes ned på www.udir.no/beredskap

Desember 2015